

оквиру које један оделак је посвећен и приватној својини у Југославији; „Самоуправљање у радној организацији“ (проф. Владимир Јовановић) у којој је посебно поклоњена пажња и односима између државних органа и радне организације; „Планификација у друштвено-економском систему Југославије“ (проф. Велимир Васић). Завршну тему овог дела књиге представља студија проф. Радомира Лукића „Основни принципи организације власти“. Анализи принципа ротације, јединства власти, система делегације и других, претходи и теоријско разматрање проблема власти и самоуправљања.

Други део књиге („Федерализам и друштвено-политичке заједнице у Југославији“) обухвата четири студије: „Развитак југословенског федерализма“ (проф. Јован Стефановић) у којој је дата посебна обрада основних проблема федеративног уређења — расподела надлежности између федерације и федералних јединица на пољу законодавства, итд.; „Организација социјалистичких република у Југославији“ (проф. Евгенијел Димитров); „Аутономне покрајине“ (проф. Александар Фира); „Локална влада“ (др Миодраг Јовичић) која обрађује југословенски комунални систем.

Трећи део („Савезна држава“) обухвата осам студија, и то претежно из области организације Федерације: „Савезна скупштина“ (проф. Иванка Срњић); „Председник Републике“ (проф. Александар Христов); „Савезно извршно веће“ (проф. Ладо Вавпетич); „Југословенска управа“ (проф. Никола Стјепановић); „Опште карактеристике и основни извори слобода, права и дужности човека и грађанина по Уставу СФРЈ“ (проф. Љубомир Тадић); „Принципи и механизам изборног система“ (доц. Павле Николић); „Југословенско уставно судство“ (проф. Никола Срзентић); „Уставне одредбе о међународним односима“ (проф. Милан Бартош).

Уз књигу је приложен и анекс. У анексу се налазе текст Устава СФРЈ од 1963. и подаци о политичким и друштвеним организацијама у Југославији. Приложена је и мала политичка карта Југославије. Уводну реч овој књизи је дао проф. Борислав Благојевић, директор Института за упоредно право.

Др Павле Николић

SAUL FRIEDLANDER, PIO XII И ТРЕЋИ REICH. Документи (превео

Ова кратка збирка докумената о односу Ватикана и хитлеровске с француског Стијепо Јакшић), изд. Стварност, Загреб 1966; стр. 200.

Немачке попуњава празнину, у грађи за општу политичку историју XX века, која постоји у југословенској историографији. Књига је методолошки коректно урађена, а посебно је интересантна јер обрађује питања са којима су се историчари на Западу почели бавити од појаве драме „Намесник“ Ролфа Хохута.

С. Фридландер, израелски држављанин, је професор историје на Универзитету у Женеви. У уводу (стр. 7—15) аутор је, у виду историјске расправе, јасно и сажето изложио свој метод, природу коришћених извора и оквир истраживања. Прво методолошко начело којим се руководио је објективност. Он сматра да у питањима која су предмет жучних полемика, што је случај са односом Пија XII према нацизму, историчар не може бити потпуно објективан. Да би се и у оваквом случају постигла објективност историчар не сме доносити судеове него само презентирати документе који ће говорити сами за себе. С друге стране, по аутору, „једино цитирање читавог документа омогућава читаоцу да оцијени стварни његов значај и нијансе“ (стр. 7). Овде се Фридландеру може напоменути да је и он сам давао судеове, а поред тога није у својој књизи исцрпео сву грађу, па неки документи које је свесно или случај-

но изоставио могу садржавати друге чињенице са новим нијансама, што међутим читаоци не могу оценити.

Аутор је узимао грађу из архива министарства спољних послова Трећег Рајха. То су необјављени документи који се данас налазе у министарству иностраних дела у Бону. Поред тога користио је у мањој мери објављене америчке, британске и ватиканске дипломатске документе и необјављене документе Светског јеврејског конгреса и јерусалимског Ционистичког архива. Путем одређених критеријума писац је извршио анализу аутентичности коришћене грађе.

Фридландер је своја истраживања ограничио на период од марта 1939. до септембра 1944, то јест од избора кардинала Пачелија (Пио XII) за папу до времена када немачки документарни извори пресушују. Грађа је распоређена у 9 глава у којима су документи наведени хронолошким редом, од међународне кризе, март—септембар 1939, до депортације мађарских Јевреја, септембра 1944. године. Међутим, без обзира на хронолошку поделу грађе књига третира три основна питања: (1) Однос Пија XII према Немачкој; (2) страх Ватикана од совјетског продора у Европу; (3) став Папе према уништавању Јевреја.

Одмах после избора за папу Пио XII је окарактерисан у једном документу као веома пријатељски наклоњен Немачкој („sehr deutschfreundlich“). (стр. 16) Папа је пружао јавну подршку италијанском фашизму, истичући да је талијанском народу који има привилегију да окружује седиште Цркве „Божанска провидност очито намјенила посебно послање“ (стр. 73) Иако није јавно изступао у корист хитлеровског Рајха, Пио XII је у дипломатским круговима стално истицао да је немачки пријатељ.

Став Цркве према Совјетском Савезу изложио је још Пио XI, 18. III. 1937., у енциклици „Divini Redemptoris“ где је оштро нападнут „безбожни болшевизам“ који се „настоји проширити по цијелом свијету“ (стр. 71) Света столица није дала јавну подршку немачкој агресији на Совјетски Савез али документи сведоче да је Пио XII био ватрени присталица рата који ће „с вољом провидности, довести до победе над болшевизмом“ (стр. 70) Страх Ватикана од совјетских војних и политичких успеха илуструје и извештај немачког амбасадора, октобра 1943, где стоји: „Сувишно је да репродуцирамо антиболшевичке изјаве. Слушам их сваког дана“. (стр. 156).

Од страховите „Kristallnacht“, 9. и 10. децембра 1938, када су нацисти, као одмазду за убиство von Ratha, линчовали и послали у концентрационе логоре 20.000 Јевреја и spalili 200 синагога, Света столица је упорно ћутала не проговоривши ни једну одачну и јасну реч против масовног уништавања невиних људи. У целом Великом Рајху само је један католички свештеник (Бернхард Лихтенберг, генерални викар катедрале Св. Хедвиге у Берлину) осудио нацистичка зверства почињена у „кристалној ноћи“. Док је он завршио у концентрационом логору, докле је немачки епископат у целини стао на страну националсоцијализма. Надбискуп из Фрајбурга, Gröber писао је и „теоријска“ оправдања расистичких закона, налазећи њихову наводну потврду и у хришћанском моралу. Никакав протест није уложен ни када су депортовани Јевреји из Рима и Италије крајем 1943, ни приликом прогона мађарских Јевреја 1944. (стр. 158—186).

Фридландерова књига докумената доказује две чињенице: (1) Пио XII је осећао велике симпатије за Немачку, па је тако и водио политику Цркве, остајући у томе доследан до краја рата иако му је природа хитлеровског режима била добро позната; (2) „Пио XII се бојао болшевизације Европе више од ичега другог и надао се, чини се, да ће хитлеровска Њемачка, евентуално помирена с Англо-Американцима, бити основна брана надирању Совјетског Савеза према Западу“. (стр. 185) Нажалост дипломатски документи не откривају потпуне узроке поменутих чињеница. И у томе је један недостатак ове књиге грађе. Дипломатски документи би требало да буду допуњени другим, пре свега изворима који ће дати

податке о привредним интересима Цркве у источноевропским земљама и њеној глобалној стратегији и доктрини у периоду 1918—1945.

Трећа чињеница коју документи показују је потпуно одбијање Свете столице да дигне свој глас против масовног прогона европских Јевреја. О разлозима свог ћутања Папа и други функционери Ватикана дали су четири објашњења. (1) Света столица је уопште осудила зверства, конкретна осуда Немаца може само погоршати стање. (стр. 99 и 104). (2) Папа је америчком посланику Х. Тритману изјавио да не може осудити нацисте, а да истовремено не осуди бољшевице „што без сумње не би било драго Савезницима”. (стр. 109). (3) У једном писму и говору јуна 1943. Пио XII је изјавио да не може изаћи из своје резервисаности јер то може изазвати још већа зла. (4) На истом месту он је рекао да је бескорисно предузимати нове демарше код Немаца пошто су сви наводни дотадашњи протести остали без резултата. (стр. 111—119). Јасно је да су ови разлози формални и да не дају објашњење о узроцима пасивног држања Свете столице. Постојећа грађа је недовољна да расветли ово питање. Одговор би се вероватно нашао ако Ватикан отвори своје архиве из Другог светског рата.

Поговор за ову збирку написао је Алфред Гросер који расправља о моралним и политичким акцијама Католичке цркве и њеној новијој историјској улози. Гросеров есеј међутим због неких историјских објашњења заслужује и посебан осврт.

Мустафа Имамовић

Otto Kunz: VYNÁLEZY V MEZINÁRODNIM PRAVU, Academia, nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1966, str. 266

У не тако богатој правној литератури социјалистичких земаља у области заштите индустријске својине, др Отто Кунз, својом књигом у којој обрађује режим проналазака у међународном праву, постиже два драгоцене циља: прво, омогућује упознавање са савременим ставовима чехословачке правне науке у материји проналазака у међународном приватном праву, и друго, пружа увид у правни режим проналазака са елементом иностраности у односима између самих социјалистичких земаља, као и у односима између социјалистичких земаља, посебно Чехословачке, и осталих земаља.

С обзиром на релативно добро међусобно познавање позитивноправног регулисања проналазака у социјалистичким земљама, овај други циљ који писац постиже, нарочито је значајан за боље упознавање капиталистичких земаља са правним режимом проналазака не само у односима са Чехословачком, већ и у односима са другим социјалистичким земљама. (Прошлогодишњи симпозијум о заштити индустријске својине, одржан у Ћудимпешти под називом „Симпозијум исток-запад”, показао је да постоји велико обострано интересовање за међусобно упознавање правних режима проналазака, између социјалистичких земаља, и најразвијенијих капиталистичких земаља.)

Књига др Кунза подељена је на седам глава. Прва глава односи се на проналаске и неке њихове међународне аспекте. Друга говори о изворима права уопште. У трећој глави обрађују се основни принципи међународноправног регулисања у вези са проналасцима. У четвортој глави реч је о међународним конвенцијама за заштиту проналазака. Пета глава посвећена је положају странаца у чехословачком патентном праву, а шеста, положају чехословачких лица према страним патентним законодавствима. Најзад, седма глава бави се уговорима о лиценцама.

Полазећи од значаја техничког развитка (чији је један од елемената и стваралачка активност проналазача) за општи развој социјалистичког друштва, аутор указује на основну карактеристику социјалистичког